

VLAAMSE GEMEENSCHAP

MINISTERIE VAN ONDERWIJS

DEELTIJDS KUNSTONDERWIJS

STUDIERICHTING MUZIEK

MINIMUMLEERPLAN

SAMENSPEL EN INSTRUMENTAAL ENSEMBLE

juli 1990

MINIMUMLEERPLAN SAMENSPEL EN INSTRUMENTAAL ENSEMBLE

I. SAMENSPEL / OPTIE INSTRUMENT

MIDDELBARE GRAAD

TEN GELEIDE

In het samenspel vinden de leerlingen een toepassingsvlak voor hun instrumentale verworvenheden. Begeleid en geleid door de vakleerkracht ontwikkelen zij al musicerend uiteenlopende, elkaar aanvullende vaardigheden:

- luister-, reactie- en aanpassingsvermogen;
- interactie tussen de individuen onderling en de groep;
- aanvoelen en inzien van normatieve factoren m.b.t. tempo, karakter, evenwicht, toonzuiverheid, dynamiek, expressie.

Door de wisselwerking van algemeen-muzikale, cognitieve en socio-culturele elementen heeft het samenspel een vormende waarde. Voor de motivatie van de leerling is het belangrijk dat de muzikale beleving steeds op de eerste plaats staat; daarbij mag echter de pedagogische doelstelling nooit uit het oog verloren worden nl. de opleiding van instrumentisten tot bedreven krachten voor het groepsmusiceren in verscheidene vormen.

A. DOELSTELLINGEN

Verwerven van samenspeltechnieken.
Verruiming van de muzikale belevingswereld.
Opleiding tot medewerking aan groepsactiviteiten.

B. LEERINHOUD

Kennismaking met de betrokken instrumenten en hun karakteristieke eigenschappen.

Attitudevorming:

- regelmaat, inzet
- individu - groep
- luisterbereidheid
- aanpassing
- leiden - volgen (hoofd-, neven-, vulstem, begeleiding)

Technieken:

- synchronisatie (metrisch en ritmisch)
- articulatie, boogindeling
- frasering, zinsbouw
- schakering, klankkleur
- meerstemmigheid (homofoon en polyfoon)
- ev. transpositie

Werkwijzen:

- studie, afwerking
- cursorisch lezen en a prima vistaspel
- onderhouden van het gekende repertoire

C. EVALUATIE M 3

- Evaluatieverslag door de leerkracht.
- Medewerking aan een concerterend optreden met minstens twee werken met een verschillend karakter.

D. TOELICHTINGEN EN AANBEVELINGEN

Doelstellingen:

Door het samen musiceren krijgt de leerling niet alleen de gelegenheid om de inwendige orde van de klankenwereld zintuiglijk waar te nemen, maar hij wordt er ook actief en geïntegreerd in opgenomen. Deze ervaring is van groot belang voor de artistieke en menselijke ontwikkeling. Ze stimuleert bovendien de inzet voor de individuele studie van het instrument.

Door een boeiende, gefundeerde musiceerpraktijk tijdens de opleiding wordt voor de leerling de weg ontsloten naar zinvolle toepassingsmogelijkheden van zijn kunnen op lange termijn.

Technieken:

Naast de integratie in het groepswerk wordt ook de ontwikkeling van specifieke vaardigheden m.b.t. het samenspel beoogd. Omdat het voor de beginnende leerling onmogelijk is aan alle eisen tegelijk te beantwoorden, zal de leerkracht een graduele opbouw betrachten, uitgaand van prioriteiten als bv. de synchronisatie van tempo en metrum. Progressief worden dan andere elementen van samenspel onder de aandacht gebracht en uitgediept.

Bezettingen:

Het is zinvol het samenspel te laten beginnen in homogene groepen, per instrument of instrumentenfamilie, waar alle spelers met dezelfde of gelijkaardige problemen geconfronteerd worden.

Heterogene bezettingen stellen hogere eisen door het verschil in klankkleur, tessituur en speelwijze.

De leerling wordt bij voorkeur ook in de gelegenheid gesteld om stempartijen zowel in enkelvoudige als in meervoudige bezetting uit te voeren. Tegen massale formaties is de beginner echter doorgaans nog niet opgewassen.

Repertoire:

De zorg voor de keuze van het repertoire is voor de leerkracht een blijvende bekommernis. Van het volkslied en de canon over delen uit suites en pre-klassieke symfonieën tot hedendaagse partituren is er een overvloed aan speelmateriaal te vinden dat muzikaal waardevol is en de leerlingen aanspreekt.

Bewerkingen van partituren door de leerkracht, aangepast aan de samenstelling van de groepen, zullen veelal noodzakelijk zijn. Dit is trouwens een bijzonder boeiend experimenteel veld.

Het unisono-spelen mag niet als minderwaardig beschouwd worden. In feite is het bijzonder moeilijk, maar als geen ander middel leent het zich tot de controle van de homogeniteit en toonzuiverheid.

Werkwijzen:

De afwisseling tussen volgehouden studie, cursorisch lezen zonder gedetailleerde afwerking en a prima vistaspel voorkomt stilstand en verzadiging. De herneming van een eerder reeds bestudeerde partituur illustreert de gemaakte vooruitgang.

Samenwerking tussen de leerkrachten:

Regelmatige samenspraak tussen de vakleerkrachten samenspel en instrument is een noodzaak. De leerkracht instrument kan nuttige aanbevelingen geven i.v.m. vingerzettingen, boogstreken, articulatieproblemen e.d.m. en kan moeilijke stempartijen of passages in de instrumentklas behandelen.

Evaluatie:

De einduitslag per leerling komt tot stand door de samenvoeging van de individuele evaluatie (leerkracht) en het per groep behaalde resultaat (examencommissie).

II. INSTRUMENTAAL ENSEMBLE / OPTIE INSTRUMENT

HOGERE GRAAD

TEN GELEIDE

In de hogere graad moet de vaardigheid van het samen spelen als een verworvenheid beschouwd worden die toelaat om bewust en inhoudelijk gericht te musiceren. De persoonlijkheid van de leerling moet zich hier kunnen ontplooiën volgens interesse en bekwaamheid. Daarvoor kan een keuze uit verschillende musiceervormen aangeboden worden: kamermuziek, instrumentaal ensemble of orkest.

kamermuziek is de moeilijkste en meest verfijnde vorm van samen musiceren. De gestelde verwachtingen liggen hoog en ze zijn zeer complex, omdat de bedoelde expressie en de uitstraling slechts tot stand komen wanneer de kwaliteiten van de speler als musicus en als instrumentist aan elkaar gewaagd zijn.

Waar de gebruikelijke betekenis van kamermuziek niet kan ingevuld worden, spreekt men van instrumentaal ensemble: groepen in solistische bezetting waarvoor te weinig of geen oorspronkelijke werken bestaan, of waarvan de literatuur per definitie afwijkt van het begrip kamermuziek (bv. jazz- en popgroepen).

Een school die over de mogelijkheden beschikt, kan overgaan tot de oprichting van één of meerdere orkestformaties. De medewerking kan de opleiding in het ensemblespel aanvullen maar niet volledig vervangen.

Het orkestspel heeft een eigen pedagogische waarde. Het vergt een speciale discipline o.m. door het spelen op het teken van een dirigeerstok en door de ondergeschiktheid aan de visie van de dirigent. De individuele verantwoordelijkheid is evenwel groot.

De leerling wordt in het orkest ook geconfronteerd met het begrip hiërarchie: een soloplaats bezetten kan een buitengewone stimulans betekenen die zowel de instrumentale vaardigheid als de ontplooiing van de persoonlijkheid ten goede komt. Minder gevorderde orkestleden zullen in de betrachtning van een hogere taak een vruchtbare uitdaging vinden.

De leerlingen die zich vooral aangetrokken voelen tot het orkestspel, moeten ook kennis maken met het verantwoordelijk werken in solistisch bezette groepen. Het wordt niet verwacht dat de leerling reeds bij de aanvang van de hogere graad zijn definitieve keuze maakt.

*

Met het algemene artistieke doel voor ogen moet de leerkracht zich toch bewust blijven van het feit dat het gaat om initiatie en opleiding waarvan de resultaten mede afhankelijk zijn van de mentale ontwikkeling van de leerling en van zijn instrumentale vorderingen. Essentieel is echter:

- dat hij voldoende kansen krijgt om zich in te integreren in het verkenningsproces;
- dat hij een actieve inbreng heeft vanuit zijn eigen persoonlijkheid;
- dat hij in aanraking komt met zoveel mogelijk vormen en genres als oriëntering voor zijn latere, zelfstandige musiceerpraktijk.

II. 1. INSTRUMENTAAL ENSEMBLE

HOGERE GRAAD

A. DOELSTELLINGEN

- Kennismaking met verschillende samenstellingen, vormen, genres en stijlen.
- Lezen, instuderen en uitdiepen van werken.
- Verwerven van zelfstandigheid m.b.t. literatuurkennis en -keuze, benadering en realisatie-mogelijkheden.

B. LEERINHOUD

Attitudevorming:

- verantwoordelijkheid, actieve Inbreng
- integratie
- muzikale uitdieping, instrumentale perfectionering

Repertoire:

- kamermuziek- en/of ensemblewerken met een verschillend karakter
- werken met gebruikelijke en minder gebruikelijke bezettingen
- stilistische verscheidenheid
- kennismaking met een ruimer repertoire d.m.v. beluistering, partituurstudie, cursorisch lezen

C. EVALUATIE H 3

- . Evaluatieverslag door de leerkracht.
- . Medewerking aan een concerterend optreden met werken met een verschillend karakter.

D. TOELICHTINGEN EN AANBEVELINGEN

Doelstellingen:

Uit respect voor de groeiende muzikale persoonlijkheid van de leerling moet voldoende ruimte gegeven worden aan zijn mogelijke individuele inbreng. De leerkracht dient er echter over te waken dat het onderling evenwicht tussen de muzikale partners niet verstoord wordt.

De overdracht van kennis en kunde zal des te overtuigender zijn, naar mate de leerling de gelegenheid krijgt om zelf ervaring op te doen i.p.v. alleen maar vooropgestelde regels na te leven.

Repertoire:

- Kamermuziek

Het zogenaamde 'grote' repertoire is doorgaans niet weggelegd voor leerlingen van de hogere graad. Het pijnlijke van bv. al te trage tempi, technisch niet beheerste passages of zwakke interpretaties kan voorkomen worden door opzoekingswerk tussen de zeer omvangrijke kamermuziek-literatuur. Dit neemt echter niet weg dat er tijdens het cursorisch lezen of middels beluistering en partituurstudie ook sleutelwerken met grote allure kunnen behandeld worden.

Belangrijk is dat de leerling een zicht krijgt op de mogelijkheden die de kamermuziek voor hem openhoudt.

- Ensemble

Bepaalde instrumenten beschikken slechts over een ensembleliteratuur binnen beperkte stilistische grenzen. Bewerkingen en transcripties kunnen echter de bestaande leemten opvullen. De realisaties en uitvoeringen dienen evenwel rekening te houden met de gangbare stilistische normen.

- Hedendaagse werken

Hedendaagse werken, in het bijzonder van Vlaamse componisten, dienen in de mate van het mogelijke en in een afgewogen verhouding aan bod te komen.

Cursorisch lezen:

Het cursorisch lezen, zonder gedetailleerde afwerking, is belangrijk voor de uitbreiding van de repertoirekennis. Het wordt aanbevolen dat de leerlingen een persoonlijke repertoirelijst aanleggen en bijhouden.

II. 3. ORKEST

HOGERE GRAAD

A. DOELSTELLINGEN

- Verwerven van orkesttechnieken.
- Kennismaking met orkestwerken uit verschillende stijperioden.
- Lezing, instudering, afwerking.

B. LEERINHOUD

- Orkestspel op technisch en muzikaal verantwoord niveau.
- Behandeling van specifieke orkesttechnieken.

C. EVALUATIE H 3

- . Evaluatieverslag door de leerkracht.
- . Medewerking aan een concerterend optreden met werken met een verschillend karakter.

D. TOELICHTINGEN EN AANBEVELINGEN

Oprichting van een orkest:

Een orkest kan pas opgericht worden wanneer alle belangrijke lessenaars regelmatig bezet zijn. Indien dit onmogelijk blijkt, heeft het orkestspel noch muzikale noch pedagogische waarde.

Het is echter ook mogelijk een orkest samen te stellen voor een bepaalde gelegenheid, waardoor de leerlingen occasioneel de kans krijgen om deze musiceervorm in de praktijk te leren kennen.

Hedendaags repertoire:

Hedendaags repertoire, ook van Vlaamse componisten, wordt in de mate van het mogelijke en in een afgewogen verhouding bij de studie betrokken.

Evaluatie:

De einduitslag per leerling komt tot stand door de samenvoeging van de individuele evaluatie (dirigent) en het per groep behaalde resultaat (examencommissie).

III. SAMENSPEL EN INSTRUMENTAAL ENSEMBLE / OPTIE SAMENSPEL

MIDDELBARE EN HOGERE GRAAD

A. DOELSTELLINGEN

Opleiding tot medewerker aan groepsactiviteiten.

B. LEERINHOUD

Een aangepaste keuze uit de leerstof van samenspel (middelbare graad) en ensemble (hogere graad).

C. 1. EVALUATIE M 3

- . Evaluatieverslag door de leerkracht.
- . Medewerking aan een concerterend optreden met werken met een verschillend karakter.

C. 2. EVALUATIE H 3

- . Evaluatieverslag door de leerkracht;
- . Medewerking aan een concerterend optreden met werken met een verschillend karakter.

D. TOELICHTINGEN EN AANBEVELINGEN

In deze optie is samenspel resp. instrumentaal ensemble het hoofdvak. Gezien de specifieke motivatie van de leerlingen dient er bijzonder veel aandacht besteed te worden aan een passende repertoirekeuze.

De middelbare en de hogere graad hebben dezelfde leerinhoud als in de optie instrument. Het verschil ligt bij de instrumentaaltechnische moeilijkheidsgraad. De samenvoeging van leerlingen van beide opties wordt afgeraden.

Alle leerlingen dienen zich doelgericht te kunnen voorbereiden op de door hen beoogde musiceerpraktijk. De uitgebreide kennismaking met geschikte literatuur moet een zwaartepunt vormen in het studieprogramma.

Samenspraak met de vakleerkracht instrument is in deze optie een absolute vereiste.

Evaluatie:

De opleiding per leerling komt tot stand door de samenvoeging van de individuele evaluatie (leerkracht) en het per groep behaalde resultaat (examencommissie).